

อุจจาระ ปัสสาวะ และประจำเดือน :

การตกทายพ่อแม่เด็กด้วยคำพูดว่า “ลูก ๆ ของคุณยังมีชีวิตอยู่ใช่ไหม?” อาจดูไม่สุภาพสำหรับสังคมทั่ว ๆ ไป แต่สำหรับชนบทของประเทศมาลีแล้ว มันเป็นคำถามที่ทุกคนเข้าใจได้ เพราะที่นี่ เด็ก ๆ จำนวนมากต้องเสียชีวิตไป ก่อนที่จะโตเป็นผู้ใหญ่

นักมานุษยวิทยา แคเธอรีน เด็ตติเวลอร์ (Katherine Dettwyler) ได้เริ่มทำงานวิจัยภาคสนามในชุมชนเมืองแม็กนัมบูกู ซึ่งอยู่ตรงข้ามฝั่งแม่น้ำกับเมืองบามาโก เมืองหลวงของประเทศมาลีมาตั้งแต่ปี ค.ศ. 1983 ที่เธอมาทำวิทยานิพนธ์ของเธอที่นี่

แคเธอรีนติดตามศึกษาสุขภาพและโภชนาการของเด็ก ๆ โดยใช้ภาพถ่ายของเด็กรูปร่างแตกต่างกันมาให้พ่อแม่ของเด็ก ๆ ในหมู่บ้านดูเพื่อศึกษาเกี่ยวกับความรับรู้สถานะโภชนาการของพ่อแม่ในชุมชน หนึ่งในภาพเด็กที่แคเธอรีนใช้ในปี ค.ศ. 1983 เป็นภาพเด็กที่อ้วนท้วนสมบูรณ์คนหนึ่งชื่อ อามินาดา ซึ่งแคเธอรีนใช้เป็นตัวอย่างของเด็กที่มี

ภาวะโภชนาการดี

หกปีต่อมา ในเดือนสิงหาคม ปี ค.ศ. 1989 แคเธอรีนกลับไปที่ชุมชนแห่งนี้อีก เธอตั้งใจกลับไปหาเด็ก ๆ ที่เธอเคยพบเพื่อติดตามดูการเจริญเติบโตของเด็ก ๆ เหล่านี้ โดยเฉพาะเมื่อพิจารณาเทียบกับประวัติของการเป็นโรคหอนอนพยาธิและภาวะโภชนาการ

เมื่อถูกถามว่า ลูก ๆ ของเขายังมีชีวิตอยู่ไหม แม่ของอามินาดา ยิ้มและชี้มือไปยังเด็กผู้หญิงร่างเล็กผอม ชูบชิดคนหนึ่ง แคเธอรีนคิดว่าเด็กหญิงคนนี้น่าไม่ใช่อามินาดาแน่ ๆ เธอจึงเอารูปถ่ายเก่าที่เป็นภาพหุ่นน้อยอามินาดาที่อ้วนท้วนออกมาให้ดู ซึ่งแม่เด็กก็ยืนยันว่าเป็นอามินาดา นั่นเอง แต่ที่เธอชูบผอมไปก็เพราะเธอป่วยด้วยอาการปวดท้องและก๊ฬายผอมลงมาสี่ปีแล้ว

“แต่ว่าอามินาดาเคยเป็นคนทานจุ่มมาก ทานอาหารทั้งวัน แถมบางครั้งยังไปหาอะไรทานกับเพื่อนบ้านอีกด้วยไม่ใช่หรือ แล้วนี่เกิดอะไรขึ้นกันแน่” แคเธอรีนถาม

“เธอก็ยังทานจุอยู่เหมือนเดิม

นั่นแหละค่ะ ทานมากกว่าใคร ๆ ในบ้าน เราให้เธอทานเนื้อทุกวันด้วยนะวันนี้ก็เหมือนกัน” แคเธอรีนสงสัยขึ้นมาทันทีว่าอามินาดาน่าจะมีพยาธิ แต่เมื่อถามแม่เด็กว่าเคยเห็นพยาธิออกมากับอุจจาระเด็กหรือไม่ แม่ก็ตอบว่าไม่เคยเห็นเลย เพราะเมื่อเด็ก ๆ โตขึ้นก็หันไปใช้ส้วมหลุม ไม่ได้ถ่ายในกระโถนอีกต่อไป แม่เด็กจึงไม่เคยเห็นอุจจาระเด็กเลย

แคเธอรีนตัดสินใจตรวจอุจจาระของเด็กหญิงอามินาดาเพื่อหาพยาธิลำไส้ทันที และก็พบว่าเธอมีพยาธิตัวแบนหรือพยาธิตัวดัดอยู่มากมาย

เพราะชาวมาลีเป็นชนมุสลิม พยาธิตัวดัดที่พบจึงเป็นชนิดวัว ที่ติดมากับเนื้อวัวดิบ ไม่ใช่พยาธิติดหมู ซึ่งแคเธอรีนก็ได้ทำการรักษาด้วยการให้ยาแก่อามินาดาทานทันที พร้อมกับแนะนำให้ระมัดระวังเรื่องอาหารการกิน โดยเฉพาะเนื้อดิบจากตลาด

จากอุจจาระทั้ง 68 ตัวอย่างที่แคเธอรีนตรวจ มีเพียงจำนวนสี่ตัวอย่างเท่านั้นที่พบว่ามียา

ระบาดวิทยา

ของนานาพยาธิในมาลี

อุจจาระของเด็กหญิงอามินาตาพบพยาธิตัวดี นอกนั้นก็พบพยาธิตัวกลมอีก 2 คน และพยาธิปากขออีก 1 คน

แต่จากปัสสาวะ 68 ตัวอย่างจากเด็ก ๆ กลุ่มเดียวกัน แคเธอรีนกลับพบไข่ของพยาธิใบไม้ในเลือดหรือ Schistosomiasis มากถึง 34 ตัวอย่าง พยาธิเหล่านี้เด็ก ๆ ได้รับมาจากการลงเล่นในแหล่งน้ำที่มีตัวอ่อนของพยาธิอาศัยอยู่ ตัวอ่อนของพยาธินี้จะเจาะไชเข้าสู่ร่างกายในทางผิวหนังได้

วัฒนธรรมการใช้ส้วมมีส่วนสำคัญที่ทำให้พ่อแม่ได้เห็นอุจจาระหรือปัสสาวะของเด็ก ๆ ในสังคมเมืองที่เด็กทารกใช้ผ้าอ้อมหรือเด็ก ๆ ถ่ายลงโถส้วม พ่อแม่จะมีโอกาสสังเกตลักษณะของอุจจาระของเด็ก ๆ ได้

แต่ในชนบทที่ประเทศมาลี เด็ก ๆ ถูกฝึกให้ไปถ่ายในทุ่งหรือไม้ก็ถ่ายที่ส้วมหลุมตั้งแต่ยังเล็ก ผู้ใหญ่ไม่มีโอกาสที่จะได้เห็นปัสสาวะหรืออุจจาระของเด็ก ๆ เลย พยาธิตัวดีที่ออกมา กับอุจจาระหรือปัสสาวะที่มีสีเลือดปน ซึ่งเกิดจากการติดเชื้อพยาธิใบไม้ในเลือดจึงมักไม่เป็นที่สังเกตเห็นของ

พ่อแม่

เด็ก ๆ ในบริเวณที่มีแม่น้ำที่เต็มไปด้วยตัวอ่อนพยาธิใบไม้ในเลือด เมื่อโตขึ้นก็จะลงเล่นน้ำในแม่น้ำและจะติดเชื้อพยาธิโดยไม่รู้ตัว และเมื่อปัสสาวะมีเลือดปนจนเป็นสีแดงก็ไม่ใช่สังเกตเห็น

ยิ่งไปกว่านั้น ในบางพื้นที่ที่มีการแพร่ระบาดของพยาธิใบไม้ในเลือด ปัสสาวะที่เป็นสีเลือดกลับถูกมองว่าเป็นเรื่องธรรมดา เป็นส่วนหนึ่งของการเติบโตเป็นผู้ใหญ่ของเด็ก ๆ

เมื่อที่มงานวิจัยของแคเธอรีนไม่สามารถเก็บปัสสาวะของลูกคนหนึ่งซึ่งควรจะได้รับการตรวจได้ แคเธอรีนจึงเก็บปัสสาวะของเด็กหนุ่มพื้นเมืองซึ่งคอยช่วยเหลืองานของเธอมารวบรวมแทน ขวดปัสสาวะที่เด็กหนุ่มเอามาส่งนั้นเป็นสีแดงฉาน เมื่อแคเธอรีนเห็นเข้าจึงถามเขาว่า “ปัสสาวะของเธอเป็นสีนี้มานานแล้วหรือ ?”

เด็กหนุ่มตอบว่า “ใช่ครับ ทำไมหรือครับ” เขาบอกว่าเพื่อน ๆ ของเขาทุก ๆ คนก็มีปัสสาวะสีแดงเช่นนี้กันทั้งนั้น

ในแถบมาลีนา ตอนเหนือของประเทศมาลี มีชุมชนชาวโบโซอาศัยอยู่ชนพื้นเมืองที่นี้เชื่อว่าการที่ปัสสาวะของเด็กหนุ่มเริ่มเปลี่ยนจากสีเหลืองเป็นสีแดงนั้น เป็นสัญญาณแสดงที่ไม่ต่างจากการที่เด็กผู้หญิงเริ่มมีประจำเดือน การมีประจำเดือนหมายถึงเด็กหญิงได้เติบโตเข้าสู่วัยที่สามารถเจริญพันธุ์ มีลูกได้

การมีปัสสาวะสีแดงของเด็กผู้ชายก็แสดงให้เห็นว่า เด็กหนุ่มได้เข้าสู่วัยเจริญพันธุ์แล้วเช่นเดียวกัน

๓

(เก็บความจาก Katherine A. Dettwyler 1994 “Of Worms and Other Parasites,” in Dancing Skeletons: Life and Death in West Africa, Illinois: Waveland Press, Inc. Pp. 37-47)